

הכנסת העשרים וחמש

יוזמים : חברי הכנסת
אלון שוסטר
ניסים ואטורי
מיכאל מרדכי ביטון
רם בן ברק
צביקה פוגל
מטי צרפתי הרכבי
נעמה לזימי
שלום דנינו
יצחק קרויזר

2152/25/פ

הצעת חוק החקלאות, התשפ"ג–2023

פרק א': מטרה והגדרות

1. מטרה
- מטרת חוק זה היא לעגן את מעמדה של החקלאות כענף בעל ערך לאומי ייחודי וחשיבות רב-דורית, לשם השגת יעדים אלה:
- (1) הבטחת אספקה זמינה של תוצרת חקלאית מקומית במחירים סבירים ככלי לחיזוק הביטחון התזונתי של תושבי מדינת ישראל;
 - (2) ביסוס וקידום ההתיישבות והמרחב הכפרי ככלי לחיזוק הביטחון הלאומי והאישי של מדינת ישראל ותושביה, לפיזור אוכלוסין ולחיזוק שטחי הספר לאורך גבולותיה של המדינה;
 - (3) פיתוח מחקר חקלאי וקידום חדשנות חקלאית;
 - (4) קידום צמיחה כלכלית באמצעות העצמת הערך הכלכלי שמייצרת החקלאות למשק;
 - (5) קידום והגנה על ערכי נוף, תרבות, מורשת וסביבה.
2. הגדרות
- בחוק זה –
"אמצעי ייצור" – קרקע, מים, עבודה, הון וביטוח;

"חקלאות" – ביצוע פעולות של עיבוד קרקע, או של ניהול משק חי או צומח, לרבות ייעור, מרעה ומדגה, אשר מבוססים על טיפול ופיתוח של מחזור ביולוגי של צמח או בעל חיים, או שלב במחזור כאמור, תוך עשיית שימוש, בפועל או בכוח, בקרקע, במים, ובכלל זה מי ים, או במשאבי טבע אחרים, וביצוע פעולות נלוות;

"חקלאי" – מי שעיסוקו בחקלאות;

"פעולות נלוות" – טיפול בתוצרת חקלאית, אריזתה, אחסונה, עבודה הראשוני או שיווקה, רכש תשומות, פיתוח של מוצרים ראשוניים מהחי או מהצומח, טיפול בפסולת חקלאית, או אספקת שירותים אחרים הדרושים לצרכי החקלאות או המבוססים על החי והצומח, ואשר נדרשים לשם הבאת תוצרת חקלאית ללקוח הסופי כשהיא זמינה לשימוש, זאת בין היתר באמצעות שימוש במתקנים ובמשאבים המשמשים לייצורם של מוצרים כאמור, ובכלל זה שירותי תיירות חקלאית וחינוך חקלאי;

"תוצרת חקלאית" – פירות, ירקות, גידולי שדה, חלב, ביצים, דבש, בקר צאן, עופות או דגים;

"תעשייה חקלאית" – תעשייה בה חומר הגלם העיקרי הוא תוצרת חקלאית טרייה מייצור מקומי;

"השר" – שר החקלאות ופיתוח הכפר.

פרק ב': הסדרת החקלאות

3. הסדרת החקלאות. ובכלל זה מעורבותה של כל רשות מרשויות השלטון בהסדרת החקלאות ובהקצאת אמצעי ייצור, תיעשה באופן –

(1) שיהלום את מעמדה של החקלאות כערך לאומי;

(2) שיבטיח את יציבותה והמשכיותה של הפעילות החקלאית ושל הייצור החקלאי המקומי;

(3) שיבטיח את יציבותה והמשכיותה של התעשייה החקלאית;

(4) שיבטיח את כושר התחרות של החקלאות והתעשייה החקלאית מול חקלאות או תעשייה חקלאית זרה.

4. זמינות אמצעי ייצור. חקלאי זכאי להבטחת זמינותם של אמצעי הייצור הדרושים לו בתחום עיסוקו כדי להתפרנס בכבוד, כמפורט להלן:

(1) קרקע שייעודה חקלאי ושטחה לא יפחת מתקן נחלה; לעניין זה, "תקן נחלה" – מספר הדונמים השכיח לנחלה ביישוב החקלאי שהקרקע כאמור נמצאת בשטחו;

(2) מים באיכות מתאימה ובמחירים נאותים;

(3) עובדים, לרבות עובדים זרים, בהיקף הולם;

(4) הסדרי ביטוח נאותים לתשלום תגמולי ביטוח בגין נזקי טבע, שלפיהם השתתפות המדינה בדמי הביטוח היא בשיעור הולם;

(5) מענקים ותמריצים להשקעות הון בחקלאות, לפי חוק לעידוד השקעות הון בחקלאות, התשמ"א-1980.

5. הסכמים בין חקלאים
על אף האמור בחוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988², חקלאים רשאים להתקשר ביניהם בהסכמים לתיאום או לתכנון הייצור של תוצרת חקלאית וביצוע פעולות נלוות, לשם מניעת עודפים בייצור ובשיווק של תוצרת חקלאית או לשם צמצום, וכן לשם הבטחת תמורה הוגנת למגדלים בעד תוצרתם; לא יראו בהסכמים כאמור הסדר כובל, כמשמעותו בסעיף 2 לחוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988.

6. חקלאות משמרת סביבה
הקצאת אמצעי ייצור לחקלאות תבוצע תוך התחשבות בערכי נוף וסביבה, ובכלל זה תוך שימור הקרקע ואיכותה, שמירה על שטחים פתוחים, הגנה על מקורות מים ואיכותם וצמצום הפגיעה במגוון הביולוגי וברוחת בעלי חיים.

פרק ג': מחקר ופיתוח חקלאי

7. קידום מחקר ופיתוח חקלאי
הממשלה תשקוד על פיתוחה ושגשוגה של החקלאות בהתאם למטרות חוק זה, ותפעל לעידוד, לתמיכה ולסיוע במחקר ופיתוח החקלאות ולקידום חדשנות חקלאית.

פרק ד': תכנית לאומית רב שנתית ודיווח

8. תכנית לאומית רב-שנתית לחקלאות
(א) בתוך שנה מיום תחילתו של חוק זה, יגיש השר לאישור הממשלה תכנית לאומית רב-שנתית לקידום מטרותיו של חוק זה, שבה ייכללו, בין השאר, אלה:

(1) יעדים להגדלת כושר הייצור החקלאי לשוק המקומי ולייצוא;

(2) יעדים להגדלת המגוון בייצור החקלאי מן החי ומן הצומח;

¹ ס"ח תשמ"א, עמ' 56.
² ס"ח התשמ"ח, עמ' 128.

- (3) יעדים לקידום המחקר, הפיתוח והחדשנות בחקלאות;
- (4) יעדים לפיתוח המרחב הכפרי בזיקה לפיתוח החקלאות וההתיישבות החקלאית;
- (5) יעדים לקידום החינוך החקלאי והתעסוקה החקלאית;
- (6) יעדים לשימור משאבי הטבע והסביבה המשמשים לחקלאות לטובת הדורות הבאים;
- (7) אמצעים לעמידה ביעדים האמורים בפסקאות (1) עד (6), ומדדים להשגתם.
- (ב) הממשלה תעדכן את התכנית הלאומית הרב-שנתית, לפי הצעת השר, לפחות אחת לחמש שנים.
9. השר ידווח לממשלה, אחת לשנתיים, על כל אלה:
- (א) מצב החקלאות והפעולות שנקטו לקידום מטרות החוק מאז מסירת הדוח הקודם;
- (ב) התרומות הציבוריות הישירות והעקיפות של החקלאות למשק, בערכים כלכליים;
- (ג) תהליכים, שינויים ומגמות במחקר, פיתוח וחדשנות חקלאית, בישראל ובעולם.
10. פרסום התכנית הלאומית הרב-שנתית כאמור בסעיף 8 ודיווח השר כאמור בסעיף 9 יפורסמו באתר האינטרנט של משרד החקלאות ופיתוח הכפר.
11. השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.
12. תיקון חוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988³, סעיף 3(4) – בטל.
- הכלכלית

דברי הסבר

החקלאות מספקת ביטחון קיומי ומניע כלכלי – היא מאפשרת אספקת מזון מקומית תוך צמצום התלות בגורמים חיצוניים, גם בעתות משברים אקלימיים, מדיניים וביטחוניים. לצד תפקידה המסורתי של החקלאות בייצור מזון, נלוות לה תועלות נוספות בהיבט של פיתוח בר קיימא, הכוללות בין היתר את היתרונות שיוצרת מערכת אקולוגית כגון: שימור שטחים פתוחים, מים וקרקע, נוף ותיירות, תרבות ומורשת התיישבות. במדינות העולם המפותח ננקטים צעדי מדיניות, שנועדו לתמוך במגזר החקלאי

³ ס"ח התשמ"ח, עמ' 128.

ולחזקו. צעדים אלה נובעים מההכרה בחשיבותה הלאומית של החקלאות ומהרצון למנוע הדרדרות של המגזר הכפרי, זניחת קרקעות, אובדן תעסוקה ושינוי בדמות הנוף החקלאי.

חקלאות בת קיימא מבוססת על מערכות חקלאיות המקיימות את משאבי הקרקע והמים שעליהם הן מתבססות, ועל ממשק חקלאי המצמצם, ככל הניתן, את הפגיעה במגוון הביולוגי ובנופים החקלאיים. מדיניות של פיתוח בר קיימא כוללת שלושה מרכיבים – קיימות סביבתית, קיימות כלכלית וקיימות חברתית. בכל תחום מסמל הפיתוח בר הקיימא אורח חיים ומהות שיכולים להתקיים לאורך זמן תוך השארת מרחב בחירה לדורות הבאים.

טרם הקמת המדינה שימשה ההתיישבות החקלאית מכשיר להגשמת יעדים לאומיים: קליטת גלי עלייה, פתרונות דיור, ייצור מזון, פריסה מרחבית בשטחי ארץ ישראל, ועוד. מרבית יעדים לאומיים אלה רלוונטיים גם כיום – החקלאות מהווה מנוף לחיזוק ההתיישבות באזורים מועדפים ולאורך גבולות המדינה. אחת מהתועלות המושגות באמצעות קיומם של ענפי החקלאות הינה פיזור אוכלוסייה וקידום כלכלי של הפריפריה, בדגש על הפן התעסוקתי.

באזורי פריפריה החקלאות הינה מקור תעסוקה ופרנסה מרכזי המסייע לגיוון ההיצע התעסוקתי עבור התושבים, גם במעגל התעסוקה הראשוני – בחקלאות גופא, וגם במעגלים הנוספים, בתעשייה החקלאית ובתעשייה הנלווית לה – אספקת חומרי גלם, טכנולוגיות, מכשור מתאים וכו'. יתר על כן, השטחים החקלאיים מהווים תשתית לפעילות נופש ותיירות, שגם לה תרומה לגיוון מקורות התעסוקה. במקרים רבים, התיירות כלכלית יותר מהחקלאות שמתקיימת באותו שטח, כאשר אין ספק שהתיירות לא תתקיים ללא החקלאות התומכת בה.

החקלאים אינם מתוגמלים בגין מימוש ערכים ציבוריים אלה, והחברה בכללותה – הדור הנוכחי והדורות הבאים, יוצאת נפסדת מכך. הפסקת קיומה של חקלאות ונטישת שטחי חקלאות עקב חוסר כדאיות כלכלית תביא בעקבותיה לאובדן חלק נכבד מהתרומות הציבוריות ולפגיעה בשורה ארוכה של ערכים קיומיים לחברה.

לאור תרומותיה המגוונות והמרובות של החקלאות ושל העיסוק בחקלאות כמתואר לעיל, ונוכח השחיקה במעמדה בשנים האחרונות, המתבטאת בין היתר בהכפפת ערך החקלאות לערכים אחרים באופן שאינו נותן ביטוי מספק לחשיבותה הלאומית העל-דורית של החקלאות, מן הראוי לעגנה בחוק זה כערך לאומי. על מנת ליישם ערך זה, הצעת החוק מבקשת לספק ולהסדיר לענף החקלאות את האמצעים הנדרשים על מנת לפתחו: זמינות אמצעי ייצור, קביעת הוראות שיאפשרו עריכת הסכמים בין חקלאים, על אף האמור בחוק התחרות הכלכלית, מחקר אודות חקלאות וכתובת תכנית לאומית רב-שנתית לקידום החקלאות לאור מטרותיו של חוק זה.

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת העשרים ושלוש ועל שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חבר הכנסת רם בן ברק וקבוצת חברי הכנסת (פ/23/2180 ; פ/24/898), על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת יעל רון בן משה (פ/24/2646) ועל שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חבר הכנסת מיכאל מרדכי ביטון (פ/25/167), על ידי חבר הכנסת רם בן ברק (פ/25/1057) ועל ידי חבר הכנסת אלון שוסטר (פ/25/1829).

הצעת החוק זהה לפ/1829/25 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ח' בשבט התשפ"ג (30.01.2023)